

muligheder og lovgivningen i verden uden for byvolden. Oplysningerne bruges også til at kaste nyt lys over de bevarede rester af kridtpiber fra Stubbekøbing. Endelig tegnes et billede af håndværkernes plads i det lille bysamfund. Det er et solidt stykke lokal- og personhistorie.

Og samtidig meget mere end det. Den charmerende bogs måske største værdi ligger nok på det metodiske og eksemplariske plan. Den viser, hvor meget man kan opnå ved en systematisk udnyttelse af kilder, som ellers mest benyttes til mere snævre slægtshistoriske studier. Her har finkæmningen af de mange kilder i landsarkivernes byarkiver suppleret med toldregnskaberne givet et fint bidrag til dansk handels-, håndværks- og industrihistorie. Teksten virker næsten som en opfordring til at gå i gang med kilderne. Når de rummer så meget om nogle hidtil ret ukendte pibemagere i Stubbekøbing, hvad er der så ikke at hente om andre erhvervsgrupper overalt i landet? Her er der inspiration og næsten kildehenvisninger at hente, og det demonstreres, hvordan lokal- og rigshistorien kan gå op i en højere enhed. Bogen viser det »uendeligt små« i fint samspil med det »uendeligt store«.

Lars N. Henningsen

NYESTE TID

BO HUGEMARK (red.): Neutralitet och försvar. Perspektiv på svensk säkerhetspolitik 1809-1985. Stockholm, Militärhistoriska Förlaget, 1986. 261 s.

Denne bog, som chefen for den militærhistoriske afdeling ved Militærhøjskolen i Stockholm, oberst Bo Hugemark, har været redaktør af, fremlægger i fem artikler en række eksempler på, hvor fleksibel og pragmatisk svensk neutralitetspolitik har været fra Napoleonskrigene og indtil i dag.

Bortset fra Bo Hugemarks egen: »Försvar för neutralitet« har alle artiklerne tidligere været publiceret på engelsk under titlen »Neutrality and Defence: The Swedish Experience« i den svenske militærhistoriske kommissions nummer af tidsskriftet *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, Stockholm 1984.

Hugemark nævner selv i forordet, at artiklerne har »genomgått omfattande omarbetningar och kompletteringar inför den svenska utgåvan«.

Dette er en sandhed med modifikationer. Så vidt jeg har kunnet konstatere, er det kun i forbindelse med Arvid Cronenbergs »Säkerhetspolitik och krigsplanering«, der med rimelighed kan tales om omfattende omarbejdelse og komplettering. For de tre øvrige kendte artiklers vedkommende drejer det sig blot om redaktionelle ændringer som følge af forskellen i et nationalt og et internationalt publikums forståelsesmæssige kontekst og visse mindre tilføjelser p.gr.a. de mellemliggende to års tildragelser i det internationale system.

Det er således ikke nyhedens interesse, der retfærdiggør en omtale af »Neutralitet och försvar«; men derimod den omstændighed, at der her er udgivet en let læst fremstilling om den svenske forsvarsmagts udformning og planlægning i sammenhæng med de sidste 150 års vekslende udenrigspolitiske krav. Bogen er samtidig et stimulerende – sommetider provokerende – bidrag til debatten om svensk neutralitetspolitik.

Bogens indledende artikel, af Alf W. Johansson og Torbjörn Norman, giver en bred oversigt over »Den svenska neutralitetspolitik i historiskt perspektiv«.

Johansson og Norman fremholder, at aksiomet om positiv sammenhæng mellem forsvar og neutralitet er af relativ ny dato i Sverige. I 1800-tallet, hvor den svenske neutralitetstradition blev grundlagt, var forholdet nærmest det modsatte: Det svenske forsvar var alt for svagt til udenrigspolitisk aktivisme; men på den anden side ikke så svagt, at Sverige kunne betragtes som et militært vakuum.

De to forfattere understreger derved, at svensk neutralitetspolitik før – som nu – er resultat af pragmatiske overvejelser.

Dette slår også igennem i Sveriges holdning til spørgsmålet om, hvorvidt en neutral stat kan deltage i internationalt samarbejde, der sigter mod økonomisk integration. Medlemskabet af Europarådet, OECD, EFTA og GATT pålægger således ikke – iflg. den svenske statsmagt – landet bindinger, der på nogen måde undergraver landets sikkerhedspolitiske troværdighed.

Bo Huldt er helt på linie med Johansson og Norman, når han analyserer den svenske neutralitetspolitik og samspillet mellem denne og den traditionelle forsvarspolitik i »Svensk nedrustnings- och säkerhetspolitik från tjugotal till åttiotial«. Han påviser, i overensstemmelse med Johansson og Norman, at det militært stærke forsvar, som grundlag for neutralitetspolitikken, nærmest er en parentes i Sveriges nyere historie.

Arvid Cronenbergs meget omfattende artikel »Säkerhetspolitik och krigsplanering« er den første samlede fremstilling af den svenske operative krigsplanlægning fra 1906 og indtil 1945. Artiklen bygger på meget omfattende kildestudier – i Försvarsstabens og Generalstabens åbne og hemmelige arkiver på Kungl. Krigsarkivet, Stockholm – og er især interessant, fordi den dokumenterer, at der under den officielle svenske neutralitetspolitik foregik en meget omfattende operativ krigsplanlægning, som også omfattede operationer uden for svensk territorium.

Cronenberg påviser således det sving, der skete i den svenske krigsplanlægning i midten af trediverne fra et meget ensidigt sovjetisk trusselsbillede til en situation med to mulige krigssituationer: I – den tyske og II – den sovjetiske. Indenfor rammerne af disse krigssituationer planlagde generalstaben og senere forsvarsstaben bl.a. overførslen af et større troppekontingent til Finland i tilfælde af en sovjetisk aggression.

Cronenberg dokumenterer dog samtidig, at den militære ledelse i sin planlægning ikke havde taget højde for den situation, der opstod efter indgåelsen af den tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt i august 1939. Efter det sovjetiske angreb på Finland, blev Sveriges forsvar koncentreret i nord.

Ved Tysklands okkupation af Danmark og Norge den 9. april 1940 fandtes – bortset fra et mindre antal luftværnsenheder ved Skånes kyst – derfor ingen mobiliserede enheder hverken i Sydsverige eller langs grænsen mod Norge. Den omstilling til krigsorganisation, som svenskerne gennemførte i ugerne efter den 9. april (skjult for ikke at udfordre Tyskland, der havde stillet Sverige over for et krav om streng neutralitet og undladelse af mobiliserings- eller opmarchforanstaltninger), og som bragte praktisk taget hele felthæren på krigsfod, fik således i stort omfang karakter af improvisation.

Klaus-Richard Böhme beskriver »Huvuddragen i svensk försvarspolitik 1925-1945«, herunder fordelingen af de økonomiske ressourcer og denne fordelings betydning for de enkelte forsvarsgrene.

Böhme dokumenterer, at den – også efter international målestok – betydelige kvantitative og kvalitative militære styrke, som Sverige havde ved 2. verdenskrigs afslutning, og som menes at være forudsætningen for opretholdelsen af Sveriges fortsatte neutralitet, var resultatet af en proces, der paradoksalt nok var indledt af en beslutning om nedrustning, nemlig »1925 års försvarsbeslut«.

Bo Hugemarks »Försvar för neutralitet« behandler tiden efter 1945. Artiklen er angiveligt et indlæg i den løbende svenske forsvarsdebat og ikke et forsøg på at formidle konkrete forskningsresultater. Dette betyder dog ikke, at artiklen og de konklusioner Hugemark når frem til er uinteressant i en større international sammenhæng.

Hugemark argumenterer for, at forudsætningerne for en fremgangsrig neutralitetspolitik, p.gr.a. en stadigt mere flydende overgang fra freds- til krigstilstand, er ved at ændre sig, og at den neutrale stat derfor må afsætte større militære ressourcer til incidentberedskab.

Desuden mener han, at udviklingen i det internationale system har bragt Sverige i en situation, hvor landets neutrale status er afhængig af de to supermagters gensidige afskrækkelse og landets evne til hurtigt at forhøje beredskabet for herved at fremtvinge en prioritering hos angriberen.

Alt i alt er »Neutralitet och försvar« en anbefalelsesværdig bog, der ikke kun opfylder sin målsætning om at stimulere en mere saglig og nuanceret debat vedr. svensk neutralitetspolitik; men som ved sine nye indsigter og rigdom på detaljer bidrager til en bedre forståelse af de sikkerhedspolitiske forhold i Norden de sidste knapt tohundrede år.

Jens J.K. Gregersen

HANS NORMAN og HARALD RUNBLOM: *Transatlantic Connections. Nordic Migration to the New World after 1800.* Universitetsforlaget, Oslo 1988. 335 s. Ill. 34 diagrammer og kort. Nkr. 285.

To garvede pionerer fra den store forskningsindsats i svensk emigrationshistorie i 1970'erne har gjort regnebrættet op og i en let læselig og indholdsrig bog opregnet, hvilken ny erkendelse de mange deltagere i projekterne nåede frem til i de knap ti år arbejdet stod på. Hans Norman og Harald Runblom, begge docenter i Uppsala, var med, da Sten Carlsson i slutningen af tresserne fik storstilet støtte fra Riksbankfonden til projektet »Sverige och Amerika«. Med Sune Åkermann, nu professor i Umeå, som inspirerende leder flokkedes historikere og geografer om projektet. Emnet blev taget op på bred nordisk basis i 1971, da det var hovedemnet ved det nordiske historikermøde i København. Dette samarbejde blev senere fortsat i en række initiativer.

I Uppsala strømmede historikere, statistikere og geografer sammen om at skildre udvandringens nationale og internationale perspektiver. Resultatet blev henvend en snes svenske disputatser og en lang række mindre fremstillinger. Da projektet formelt blev afsluttet i 1976, udgav den faste stab omkring emnet rapporten »From Sweden to America. A History of the Migration«, en omfattende redegørelse for resultaterne af den svenske forskningsindsats.